

Aktarım ve Karşı Aktarım Kavramları Üzerinden Manevi Danışmanlık Sürecinde Tanrı Tasavvuruna Bakış

An Overview of the Conception of God in Spiritual Counselling Through Concepts of Transference and Countertransference

Yazar Bilgisi Author Information

Yasemin ANGIN

Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Erzurum, Türkiye
Asst. Prof., Atatürk University Faculty of Theology, Erzurum, Türkiye
yasemin.angin@atauni.edu.tr , www.orcid.org/0000-0002-9730-6027

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü Article Type	Araştırma Makalesi Research Article
Yayın Etiği Publishing Ethics	Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir. Makale, çift taraflı kör hakemlik yöntemiyle en az iki hakem tarafından incelenmiştir. This article has been scanned by iThenticate software and no plagiarism detected. It has been examined by at least two referees using double sided blind refereeing method.
Finansman Funding	Yazar, bu çalışma için herhangi bir dış fon almadığını beyan eder. Author declares that she get no any external funding for this study.
Çıkar Çatışması Conflict of Interest	Yazar bu çalışmayla ilintili herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder. Author declares that there is no any conflict of interest related to this study.
DOI	https://doi.org/10.30623/hij1107626
Geliş Tarihi / Received	Kabul Tarihi / Accepted
22 Nisan/April 2022	18 Eylül/September 2022

Öz

Aktarım, bireyin yaşamındaki ebeveyn gibi önemli figürlere karşı hissedilen bilinçsiz duyguların yine bilinçsiz süreçlerle diğer kişilere yansıtılmasıdır. Danışma sürecinde hassas bir konu olan aktarım, danışanın geçmiş yaşamındaki önemli figürlerle deneyimlediği duygu, arzu ve tepkilerini bilinçsiz olarak danışmanına transfer etmesidir. Danışan yaşamın ilk dönemlerindeki deneyimleri ve kendisini üzmüş olan olayları hatırlayamasa da bu olaylarla ilgili tepkileri aradaki bağlantının farkında olmaksızın danışmanına yöneltebilmektedir. Bu tepkiler sevgi, hayranlık ve inanç şeklinde ortaya çıkan olumlu aktarım ve nefret, muhalefet ve saldırganlık şeklinde ortaya çıkan olumsuz aktarım şeklinde olabilmektedir. Karşı aktarım ise danışanın aktarımına karşı danışmanın kendi bilinçdışı ihtiyaç ve çatışmalarını, duygusal tepkilerini danışana yansıtması olayıdır. Klasik psikanalizde eski ilişkinin tekrarı olan aktarım süreci danışanın çocukluk yıllarındaki ilişkileri konusunda fikir vermesi ve bastırıldığı malzemenin su yüzüne çıkmasına imkân tanınması nedeniyle önemli bir konu iken danışmanın kendi karşı aktarımlarının farkında olması ve bunları danışanın iç dünyasını anlamak için bir kılavuz olarak kullanabilmesi danışma sırasında yaşanan bu süreçlerin yararlı sonuçlara dönüşmesi için gereklidir.

Kurumsal dinin ortaya koyduğu Tanrı anlayışından farklı ve son derece bireye özgü olan Tanrı tasavvuru geçmiş yaşamda karşılaşılan önemli figürlerden etkilenebilen bir olgu olup aktarımda olduğu gibi bireyin kişisel yaşam hikâyesi ve özellikle ilişkisel öğrenmeleri üzerinden temellenmektedir. Çocukluk yaşantıları başta olmak üzere anne-baba imajı ve geçmiş yaşam deneyimlerinden etkilenen Tanrı tasavvuru olumlu veya olumsuz birtakım duygular taşıyabilmektedir. Dolayısıyla bir yetişkinin Tanrı'ya karşı duyduğu pozitif veya negatif hissedişlerin ve O'ndan beklentilerinin önceki ilişkilerinden kaynaklandığı ifade edilebilir. Manevi danışmanlıkta sıklıkla ele alınan bu konu danışan-danışman ilişkisinde göz ardı edilmesi mümkün olmayan aktarım ve karşı aktarım kavramları üzerinden incelenmeyi hak etmektedir. Çünkü danışanın dini/manevi inançlarıyla iç içe geçmiş sorunlarını getirdiği manevi danışmanlık ortamı Tanrı'nın da içinde olduğu aktarım materyalinin danışma sürecinde ortaya çıkması için elverişli bir zemin oluşturmaktadır. Böyle bir ortamda danışanın sahip olduğu Tanrı tasavvuruyla ilgili duygu, istek, tepki ve beklentilerini yansıttığı manevi danışmanın bu aktarımları doğru analiz ederek uygun şekilde yorumlaması ve kendi karşı aktarımlarının ayırımında olarak davranması söz konusu yardım ilişkisinin amacına ulaşması bakımından önemlidir.

Manevi danışmanlıkta danışanın Tanrı ile daha güvenli bir ilişki kurmasına yönelik olarak işlevsiz Tanrı tasavvurlarının değişmesi; danışan ile güçlü ve güvenli bir bağ oluşturmaya, danışanı uyumsuz ilişki kurma yollarını bırakmaya teşvik etmeye ve danışanın aktarımı ile danışmanın karşı aktarımı üzerinde çalışmaya bağlıdır. Bu makalede henüz üzerine yeterince konuşma fırsatı bulunmamış ancak her danışma sürecinde olduğu gibi manevi danışmanlıkta da önemli olduğu düşünülen aktarım ve karşı aktarım kavramları ele alınmakta ve bu kavramlar üzerinden manevi danışmanlık sürecinde Tanrı tasavvurunun incelenmesi amaçlanmaktadır. Derleme metodunun kullanıldığı bu çalışmada sonuç olarak manevi danışmanlık ilişkisinde aktarımın önemi ortaya çıkmıştır. Bunun yanında Tanrı tasavvurunun çalışıldığı bir danışma ortamının danışmanın inançlarıyla ilgili işlevsel olmayan biliş ve davranışları gösterebileceğine işaret edilmiş ve danışmanın kendi karşı aktarımlarının yardım sürecini etkileyebileceğini bilmesi gerektiğinin önemi ortaya koyulmuştur. Bu makalenin ülkemizde yeni bir meslek alanı olan manevi danışmanlığın gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Aktarım, Karşı Aktarım, Manevi Danışmanlık, Tanrı Tasavvuru.

Abstract

Transference refers to an individual's redirection of unconscious emotions felt towards important figures in his/her life, such as parents, to other people through unconscious processes. Being a sensitive issue in counselling, transference is the client's unconscious redirection of his/her feelings, desires and reactions involving important figures in life, to the counsellor. Although the client can hardly remember the sad experiences and the events earlier in life, he/she may unconsciously redirect his/her reactions to the counsellor. These reactions can be positive transference emerging as love, admiration and faith or negative transference emerging as hatred, opposition and aggression. On the other hand, countertransference is the act of the counsellor's redirecting his/her unconscious needs, conflicts and emotional reactions to the client in response to transference. Considered as the recurrence of an old relationship by traditional psychoanalysis, transference is critical as it provides clues as to the client's childhood relationships and enables what the client has suppressed to come to the surface. It is essential that the counsellor be aware of his/her own countertransference and be able to use it as a guide to understand the inner world of the client to be able to produce successful outcomes out of the counselling process.

Being different from the conception of God proposed by organized religion, individual conception of God is a phenomenon that can be affected by important figures encountered earlier in life. Such conception is based on the individual's personal life story, particularly on his/her relational learning experiences. The conception of God, which is affected by the image of parents and past experiences, particularly those of the childhood, can be charged with some positive or negative emotions. Therefore, an adult's positive or negative feelings towards God and his/her expectations from Him could be traced back to the adult's previous relationships. Being frequently discussed in spiritual counselling, this issue is worth examination through the lens of transference and countertransference, which can hardly be ignored in the client-counsellor relationships. This is because the spiritual counselling environment, which readily accepts the client's problems intertwined with his/her religious/spiritual beliefs, provides ample room for unearthing the transfer material, including God, during the counselling process. To achieve the objectives of the counselling in such an environment, it is essential that the spiritual counsellor, to whom the client redirects his/her feelings, wishes, reactions and expectations regarding the conception of God, not only analyse the transference accurately but also interpret it appropriately and be aware of his/her own countertransference.

In spiritual counselling, changing the conception of dysfunctional God so as to enable the client to establish a more secure relationship with God depends on forming a strong and secure bond with the client, encouraging the client to abandon maladaptive ways of establishing relations, and working on client transference and counsellor countertransference. This study addresses the underresearched notions of transference and countertransference, which are considered important in spiritual counselling, as well as in any counselling process, and it aims to examine the conception of God in spiritual counselling from the lens of these concepts. A major finding of this review study is that transference assumes a significant place in spiritual counselling relationships. This study revealed that a counselling environment in which the conception of God is studied may show dysfunctional

cognition and behaviour related to the counsellor's beliefs. It further highlighted the importance of the counsellor's need to know that his/her countertransference can affect the counselling process. In this respect, this study could contribute to the development of spiritual counselling, a profession in its infancy our country.

Keywords: Psychology of Religion, Transference, Countertransference, Spiritual Counselling, Conception of God.

Giriş

Manevi danışmanlık temelde seküler psikolojik danışmanlık alanı ile modern dünyadaki ruh sağlığı çalışmalarında önemli bir paradigma dönüşümüne vurgu yapmaktadır (Koç, 2016). Bu kapsamda yaygın ve hâkim olan geleneksel danışmanlık yaklaşımlarından farklı olarak bireyin yaşam süreçlerini anlamlandırmada psikolojik danışmanlığın temel ilkelerinden ve yanı sıra maneviyattan güç almasıyla alternatif bir danışma hizmeti sunmaktadır. Zira seküler danışmanlık geleneksel ve ana akım psikolojinin teorik formülasyonundan ortaya çıkan terapötik yaklaşımlara dayanması nedeniyle manevi yönelimli danışanların ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalabilmektedir (Koç, 2016).

Manevi danışmanlık, bazı zorlu yaşamsal olaylara maruz kalan ve anlam arayışına giren bireylerin kaybettikleri anlamı ve kontrolü kazanma süreçlerinin inanç dünyalarında bulunan referanslarla desteklenmesidir (Ayten vd., 2016). Kişilerarası ilişkilerin desteklenmesi suretiyle Tanrı'ya karşı duyulan olumlu hissedişlerin çoğalması olarak da tanımlanabilecek manevi danışmanlığın özellikle Avrupa ve Amerika'da çok eski bir geçmişi olduğu bilinmesine rağmen Türkiye'de yeni bir alan olarak karşımıza çıktığı görülmektedir (Ayten vd., 2016; Koç, 2016). Son yıllarda ülkemizde bu alana ilişkin pek çok çalışma gerçekleştirilmiş olup saha uygulamaları, mesleki yeterlik vb. konularda katkı sağlayan araştırmalar yapılmaya devam etmektedir. Bu çalışmada da manevi danışmanlığın teorik ve uygulamaya yönelik gelişiminin desteklenmesi hedeflenmektedir. Bunun için manevi danışmanlık sürecinde karşılaşılan bir konu olan Tanrı tasavvuru, aktarım ve karşı aktarım bağlamında ele alınmaktadır.

Psikanalitik gelenekten köken almakla birlikte herhangi bir psikolojik yardım ilişkisinin en önemli başlıklarından biri olarak kabul edilen aktarım ve karşı aktarım kavramlarının manevi danışmanlık alanında nadiren ve yüzeysel olarak kullanıldığı söylenebilir. Manevi danışmanlıkla ilgili literatüre bakıldığında konuyu ele alan çok az kaynaktan birinde manevi danışmanlık-aktarım ilişkisinin anlatıldığı ve konuya ilişkin muhtemel problemlere işaret edildiği görülmektedir (Dinçer - Ekşi, 2016). Söz konusu çalışmada manevi refiklik olarak nitelendirilen manevi danışmanlıkta kurulan ilişkinin geleneksel mürit-mürşit ilişkisinden farklı olduğunun altı çizilmekte ve kısaca danışan ile danışmanın kişisel tarihlerinden getirdiği ilişki dinamiklerine dikkat çekilmektedir. İlgili kaynaklarda bu konuya nispeten daha az önem verilmesi öncelikli olarak manevi danışmanın sahip olması gereken temel yeterliklere odaklanması ve bunların genel anlamda ele alınmasıyla ilgili olabilir. Ancak aktarım ve karşı aktarımın profesyonel bir ilişkiyi etkileyebilecek belirleyici dinamiklere sahip olması nedeniyle daha fazla üzerinde durulması gereken bir konu olduğu düşünülmektedir. Bilhassa bireyin kişisel yaşam hikâyesinde mevcut olan ilişki örüntülerinde iz sürüldüğünde fark edilebilen bazı dinî tasavvurların manevi danışmanlıkta ortaya çıkması muhtemeldir. Bunun için çalışmada

öncelikle aktarım ve karşı aktarımın ne olduğu açıklanmış ve danışan-danışman ilişkisine dayalı bir yardım süreci olan manevi danışmanlıkta Tanrı tasavvuru özelinde nasıl görünür olduğu anlatılmıştır. Derleme metoduyla yapılan bu çalışmanın Türkiye’de kavramsallaştırma ve temellendirme süreci devam eden manevi danışmanlığa dair spesifik bir konuyu kaleme alarak önemli bir ihtiyacı karşılaması amaçlanmaktadır.

1. Aktarım ve Karşı Aktarım

Freud’un kullandığı bir kavram olan aktarım, danışan ile terapist arasındaki ilişkinin bir tezahürüdür (Freud, 1912). Aktarım genel anlamıyla, bireyin yaşamındaki ebeveyn gibi önemli figürlere karşı hissedilen bilinçsiz duyguların yine bilinçsiz süreçlerle diğer kişilere yansıtılmasıdır. Psikanalitik tedavide sıkça kullanılan bu kavram danışanın çocukluk döneminde anne-baba gibi önemli şahıslara yönelik taşıdığı bilinçsiz duyguları ve arzuları terapistte yöneltmesidir. Tedavi sürecinde danışanın terapistine sanki ebeveyniymiş gibi davranması ve bu şahıslarla ilişkili ihtiyaçların ve arzuların terapist-danışan ilişkisinde tekrar canlanmasıdır. Bu durumda danışanın geçmişte arzularını ulaşamadığı nesnesini terapistte bulma umudunu ya da tıpkı geçmişte olduğu gibi engellenme korkusunu yaşaması olasıdır. Klasik psikanalizde eski ilişkinin tekrarı olan aktarım süreci danışanın çocukluk yıllarındaki ilişkileri konusunda fikir vermesi ve bastırıldığı malzemenin su yüzüne çıkmasına imkân tanınması nedeniyle önemli bir konudur (Budak, 2005). Freud tedavi sürecinde aktarımla çok sık karşılaştığını ve sıklıkla danışanın terapistte karşı ya aşırı bir sevgi duyduğunu ya da düşmanlık duygularını açığa çıkardığını belirtmektedir. Buna göre danışan duygusal yaşamının hatırlayamadığı bir parçasını terapistiyle olan ilişkisinde yeniden yaşamakta ve bilinçdışındaki unutulmuş bazı duyguların varlığını sezerek bunları canlandırmaktadır (Freud, 2020).

Danışanın terapistiyle olan ilişkisinde geliştirdiği duygular tedavinin sürdürülmesine katkıda bulunan önemli bir güçtür. Tedavi süresi boyunca danışan tarafından terapist sevilen veya nefret edilen, dost veya düşman, iyi davranan veya engelleyen ya da cezalandıran biri olarak görülür. Danışan süreç içinde yaşamın ilk dönemlerindeki deneyimleri ve kendisini üzmüş olan olayları hatırlayamasa bile bu olaylarla ilgili tepkileri aradaki bağlantının farkında olmaksızın dolaylı şekilde terapistte yöneltir (Geçtan, 2017). Klinik çalışmaları sırasında bu tepkilerle karşılaşan Freud sevgi, hayranlık ve inanç şeklinde ortaya çıkan bağlılığı olumlu aktarım; nefret, muhalefet ve saldırganlık şeklinde ortaya çıkan bağlılığı ise olumsuz aktarım olarak adlandırmaktadır (Freud, 1912; Fromm, 2019; Freud, 2020).

Freud aktarım sürecinin danışanın ebeveyniyle olan ilişkisinin yeniden üretimi anlamı taşıdığını ve aynı anda hissedilen zıt duyguların tekrar yaşanabildiğini belirtir. Bundan dolayı danışan ile terapistin ilişkisi ambivalans (aynı kişiye karşı aynı anda zıt duyguların var olması) özelliği içerebilmekte ve danışanın terapisti karşısında takındığı olumlu tutumun düşmanlığa dönüşmesi yadırganacak bir durum olmamaktadır. Olumlu aktarım tersine döndüğünde danışan kendini aşağılanmış ve ihmal edilmiş görerek terapistte karşı kin duyabilir ve tedaviyi sonlandırmak isteyebilir (Freud, 2020). Burada Freud danışanın oedipus kompleksiyle ilişkili olarak ebeveyni tarafından karşılanmamış isteklerini kolayca terapistte yönelttiğini ve bunlara geçmiş yaşantıların yansımaları değil de yeni ve gerçek deneyimler olarak bakarak yanılgıya düştüğünü söylemektedir (Freud, 2020). Ancak daha önce de belirtildiği üzere aktarım süreci tedavi için işlevsel bir kaynak

olduğu için önemlidir. Danışanın bu illüzyona kapılması onun hakkında önemli ipuçları vermektedir.

Danışanın terapistte yansıttığı duygular var olan temel çatışmalar ve bunlara karşı geliştirilen olgunlaşmamış savunma mekanizmalarını gösterir. Bunlar danışanın anne-babasıyla ilgili hissettiği sevgi ve nefretin birlikte yaşandığı karmaşık duygulardır. Terapi sırasında bu duygular farklı bir ortamda terapist-danışan ilişkisinde yaşanır. Bu bağlamda terapistin danışanın tepkilerinin gerçekte kendisiyle ilgili olmadığını ve danışanın geçmişteki ilişkilerinden kaynaklandığını bilerek davranması önemlidir. Danışanın terapistten gördüğü karşı tepkilerin ebeveynkinden farklı olması ve terapistin danışanın tepkilerine karşılık verme konusunda sergilediği tutum sorunlara çözüm getirebilir. Danışan tepkilerini terapistte doğrudan boşalttığından bunların düzeltilmesi için ihtiyaç duyulan ortam kendiliğinden oluşmaktadır. Danışana tepkilerinin geçmiş yaşantılarından kaynaklandığı sakince gösterildiğinde aktarım olayının iç yüzünü anlaması sağlanmış olur. Danışan bu tepkileri bilinçli bir şekilde denetim altına alabildiğinde terapi esnasında direnişle başvurduğu güçlü bir silah elinden alınmış ve sakıncalar kazanca dönüştürülmüş olur (Geçtan, 2017; Freud, 2020).

Aktarım genel olarak ilişkilerin tamamında yaşanmakta, tedavi ortamında farklılaşan şey ise aktarımın dinamikleri değil terapist-danışan ilişkisindeki yeri ve ele alınış şekli olmaktadır. Gerçek yaşamda ilişkilerinde aktarımdan kaynaklanan bir takım ihtiyaçlar cevap bulabilmektedir. Böyle bir durumda çoğunlukla bireyin cezalandırılma, tavsiye alma ya da cesaretlendirilme şeklindeki ihtiyaçları çevresindeki kişilerce gözetilerek kendisine davranılır. Halbuki terapi sırasında danışana bu tür gereksinimlere neden ihtiyaç duyduğu ve bunların güdüleyicilerinin neler olduğu gösterilmeye çalışılır (Sunat, 2020). Bu noktada Fromm aktarımla ilgili olarak Freud'un tahmin ettiği gibi daha büyük bir buluş yaptığını ifade etmektedir. Aktarım olayının terapistte karşı hissedilen duyguların gerçek nesnelere ayrılıp terapistin kişiliğine transfer edilmesinden daha geniş kapsamlı olduğunu belirtir. Buna göre bir kişinin kendi isteği ile başka bir otoriter kişiliğe bağlanması ya da kendisini yalnız ve çaresiz hissederek güç ve otorite sahibi bir lidere teslim olması toplum hayatında sıklıkla karşılaşılan durumlardır. Fromm'a göre gözlerini açan herkes böyle bir aktarımın dinsel yaşamda bile ne büyük bir etkinlik taşıdığını görebilir. Toplumda önemli liderleri yüceltme ve onlara gösterilen ilgi aktarımın sosyal yaşamda da önemli bir öge olduğunu göstermektedir. Sosyal yaşamda aktarım tıpkı psikanalizde olan aktarım gibi özündeki çaresizlik duygusundan doğmaktadır. Dolayısıyla terapi sırasında danışana çaresizlik duygularını aşırıp gerçeğe yönelmesini sağlayarak yardım edilmesi tedavi sürecini yararlı kılabılır (Fromm, 2019).

Aktarım olayının terapist ve danışan ilişkisinde yaşandığı düşünüldüğünde önemli bir kavram daha karşımıza çıkmaktadır: Karşı aktarım. Danışanın aktarımına karşı terapistin kendi bilinçdışı ihtiyaç ve çatışmalarını, duygusal tepkilerini danışana yansıtması karşı aktarım olarak tanımlanmaktadır. Karşı aktarımda terapistin tepkileri bilinçli olmayıp kendi kişiliğinden ve geçmişinden kaynaklanmaktadır. Çoğunlukla terapi sürecini olumsuz yönde etkilediği düşünülen bu tepkilerin olumlu olması halinde yararlı olabileceği de savunulmaktadır (Budak, 2005). Günümüzde karşı aktarım sadece terapi esnasında ortaya çıkan bir kavram olmayıp iki kişinin kurduğu ilişkide kaçınılmaz olarak gelişen etkileşimsel bir durum olarak kabul edilmektedir (Danacı, 2009). Terapiyi olumsuz yönde etkilememek için terapistin kendi karşı aktarımlarının farkında olması gereklidir. Karşı aktarım çok farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Örneğin danışanıla yaptığı çalışma sırasında kendi

ölümü ile ilgili duygularıyla yüzleşmek zorunda kalan terapist, karşı aktarım duygularını çeşitli şekillerde gösterebilir; danışanın duygularını anlatmasını kısıtlamak üzere gereksiz güvence verebilir, süreçte pasif kalarak günlük sorunlara odaklanabilir, danışana çok fazla odaklanabilir ya da ondan sıkılabilir. Terapistin görevi kendi hissedişlerinin danışanın iç dünyasını anlamak için en iyi kılavuz olduğunu hatırlayarak bu yaşantıyı mümkün olduğunca taşıyabilmesidir (Danacı, 2009). Böylece terapi sırasında yaşanan aktarım ve karşı aktarımlar yararlı sonuçlara dönüştürülebilir.

2. Manevi Danışmanlık Süreci ve Muhteviyatı

Manevi danışmanlık danışan-danışman ilişkisine dayalı bir yardım süreci olduğu için aktarım ve karşı aktarım kavramlarının bu süreçte nasıl görünür olduğu üzerinde durulmayı hak eden bir konudur. Ancak öncelikle manevi danışmanlığın ne olduğuna ve muhteviyatına değinmek yerinde olacaktır. Manevi danışmanlık temelde bireyin fiziksel, ruhsal, sosyal ve manevi yönden sürekli bir değişim ve gelişim içinde olduğu ve tüm bu boyutların insanın iyilik halini etkilediği fikrine dayanmaktadır. Burada maneviyat bireyin kendisini fiziksel, duygusal ve zihinsel açıdan bir bütün olarak ifade etmesi olarak tanımlanabilir (Thorne, 2001). Din ile yakın bir anlam ilişkisi olan maneviyat kutsalın tecrübe edilmesiyle ilgili bireysel bir arayış iken, dindarlık kutsalın tecrübe edilmesinde kurumsal dinin ilkelerine bağlılık gösterilmesi şeklinde açıklanabilir. Dinî maneviyat ise inanç kriterlerine bağlı olarak yaşanan ve olağan duygusal tecrübelerin ötesine uzanan mistik bazı deneyimleri kapsamaktadır (Düzgüner, 2021).

Danışmanlık faaliyetlerinde manevi sorunları olan danışanların sayısının gittikçe artması ve bu kişilerin manevi bağlılıklarıyla ilintili sorunlarını çözmeyi istemesi seküler danışmanlığa alternatif olan bir danışmanlık hizmetinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Thorne, 2001; McCarthy – Peteet, 2003). Ayrıca dinî ve manevi inançlara sahip olan ve kendini dinî açıdan muhafazakâr olarak gören birçok danışanın aynı inançları paylaşmayan bir danışman tarafından yargılanabileceği veya değersizleştirilebileceği yönünde endişe duyması psikolojik yardım ilişkilerinde bu konunun daha çok gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu bağlamda danışmanların ruh sağlığı ve psikolojik bozuklukları anlama konusunda ne kadar eğitildiği sorgulanmaktadır (Henriksen vd., 2015). Genel olarak danışmanlar danışanlarının dinî ve manevi değerlerini danışma oturumlarına entegre etmede ve bu konuların mental sağlığı iyileştirmeye nasıl yardımcı olabileceği konusunda ihtiyaç duyulan yaklaşıma sahip olmayabilmektedir (Watts, 2000; Sami vd., 2021). Bu nedenle danışmanların dinî ve manevi değerleri danışmanlık sürecine etkili bir şekilde dâhil etmek üzere danışanların sahip olduğu inancın kendilerine, başkalarına ve çevrelerindeki dünyaya ilişkin bakış açılarını nasıl şekillendirdiğini anlamaları gerektiği belirtilmektedir (Watts, 2000). Ayrıca dinî maneviyattan söz edilecek olursa danışmanın danışanlarının mensup olduğu dinin öğretisi ve uygulamalarıyla ilgili olarak belli bir düzeyde bilgiye sahip olmaları önemlidir. Manevi danışmanlık ise danışanların dinî ve manevi kaynaklarından faydalanarak onları desteklemeyi amaçlayan bir uygulama alanıdır.

Ülkemizde resmî bir kimlik kazanmış olan manevi danışmanlık Mesleki Yeterlilik Kurumu (2019) tarafından “Danışanların inanç dünyalarının hayatlarına etkilerini bilmelerine yardımcı olma sürecini; danışanların din veya maneviyatla ilişkilendirdiği sorunlarıyla başa çıkmalarında bütüncül bir yaklaşımla modern danışma teknikleri ile dinî ve manevi yöntemleri birlikte kullanan; problemi konusunda danışanların hedeflerine

ulaşmalarını sağlamak maksadıyla yapılan danışmanlık hizmeti” şeklinde tanımlamaktadır. Günümüzde manevi danışmanlık faaliyetleriyle ilgili olarak dezavantajlı gruplar başta olmak üzere pek çok farklı kişi ve gruplara yönelik çeşitli uygulama ve çalışmalar yapılmaktadır (Belen, 2014; Şirin, 2014; Memiş, 2018; Aksan, 2019; Özoğul, 2020; Karagöz, 2020; İnal, 2021; Kılınçer, 2021; Kızılgeçit vd., 2021; Taşçı, 2021).

Manevi danışmanlıkta birtakım müdahale yöntemlerinden söz edilebilir. Örneğin dua etme manevi danışmanlıkta kullanılan bir müdahale yöntemidir. Manevi danışman danışanın dua edip etmediğini öğrenebilir veya danışma sırasında geçen dua cümleleri üzerine konuşulabilir. Danışmanın danışanın nasıl ve hangi cümlelerle dua ettiğini, dualarıyla ilgili beklentisini öğrenmesi Tanrı ile olan ilişkisini ve olaylara bakışını anlamasını sağlayacaktır. Bu da danışanın olumlu ya da olumsuz dinî inanç ve tutumları hakkında konuşmayı mümkün kılabilir. Böylece danışanın Tanrı’yı nasıl algıladığı ve dinî başa çıkma yöntemlerinden hangisini kullandığı anlaşılabilir. Danışman danışanın yaptığı atıfları inceleyerek bunları daha sağlıklı bir şekilde yeniden yapılandırması için yardımcı olabilir. Manevi danışmanlıktaki diğer bir müdahale yöntemi de tövbedir. Bu uygulamayla ruhsal bir sağaltımın gerçekleşmesi ve içsel huzurun tesis edilmesi mümkündür. Hatta bu yöntem patolojik bir suçluluk duygusunun önüne geçmeyi sağlaması bakımından da işlevseldir. Öncelikle danışanın neden pişmanlık duyduğu anlaşılmalı, bunun için günah olduğu düşünülen konu ele alınmalıdır. Manevi danışman bu konunun danışan için ne anlama geldiğini ve dinî açıdan bu durumu nasıl değerlendirdiğini öğrenmelidir. Danışanın değerlendirmelerini gözden geçirerek sorunu hakkında içgörü kazanması onun tövbe etme davranışını bilinçli olarak yerine getirmesine ve konuyla ilgili sorumluluk almasına yardımcı olacaktır (Cebeci, 2012; Şirin, 2014; Angın, 2020).

Danışanın Tanrı tasavvurunu analiz etme manevi danışma sürecinde kullanılabilecek bir başka yöntemdir. Danışanların danışmaya getirdikleri problem ilişkisel ve manevi konular olurken sahip oldukları Tanrı tasavvuru bilişsel, duygusal ve davranışsal örüntülerinde, kullandıkları savunma mekanizmalarında veya başa çıkma stratejilerinde kendini gösterebilmektedir. Tanrı tasavvuru olumlu veya olumsuz olabilir. Danışanın Tanrı ile olan ilişkisinin nitelik ve içerik olarak diğer ilişkileriyle ortak dinamikler taşıması mümkündür. Manevi danışmanlık sürecinde ilişkisel problemlerin dinî figürlerin de içinde bulunduğu geniş bir ağ oluşturduğunu göz önünde bulundurarak sorunu bu ilişkiler zemininde değerlendirmek yararlı sonuçlara ulaşmayı sağlayabilir (Angın, 2020). Elbette manevi danışmanlıkta kullanılan müdahale yöntemleri burada verilenlerle sınırlı değildir. Ancak bu örnekler bir manevi danışmanın genel yaklaşımını otaya koymak açısından değerlidir.

3. Manevi Danışmanlıkta Tanrı Tasavvuru

Kanaatimizce Tanrı tasavvuru manevi danışmanlık sürecinde üzerinde özellikle durulması gereken bir konudur. Çünkü inanan birey için Tanrı ile kurduğu ilişki onun tüm yaşam alanlarını etkileyen, tercih ve kararlarını şekillendiren belirleyici bir faktör olabilmektedir. Öncelikle Tanrı tasavvuru derken kurumsal dinin benimsediği tasavvurdan çok bireylerin öznel bir değerlendirmeyle tasarladıkları Tanrı anlayışının kastedildiği belirtilmelidir. Dolayısıyla insanın Tanrı tasavvuru yaşadığı ortamdaki dinî ve kültürel bağlamdan etkilenmekle birlikte kişisel yaşam hikâyesi ve özellikle ilişkisel öğrenmeleri üzerinden temellenen bir yapı arz etmektedir (Mehmedoğlu, 2011).

Tanrı tasavvurunun şekillenmesinde çocukluk dönemi yaşantıları önemlidir ve çoğunlukla bu tasavvur baba ve anne imajından etkilenmektedir. Çocuğun gözünde Tanrı ebeveyninde olduğu gibi kendisini koruyan, güç ve bilgi sahibi, her şeye müdahale edebilen bir varlıktır. Bu açıdan çocukluk döneminde Tanrı tasavvuru antropomorfiktir; insanımsı niteliklerden müteşekkil bir tasarımdır (Hökelekli, 2011). Çocuğun Tanrı tasavvuru gelişimsel özelliklerine paralel olarak zamanla değişmekte ve giderek daha soyut bir nitelik kazanmaktadır. Ergenlikle birlikte dinî öğretilerdeki kavramları daha iyi anlamaya başlayan genç, yetişkinlik çağına ulaştığında derinliği artan bir dinî anlayışa sahip olmaktadır. Ancak her ne kadar kurumsal dinin ortaya koyduğu Tanrı tasavvuru bir yetişkin tarafından açık bir şekilde anlaşılabilse de yapılan araştırmalar çocukluktan itibaren yaşanan deneyimlerin ve bilhassa erken dönem ilişkilerin yetişkinlikte sahip olunan Tanrı algısını etkilediğini göstermektedir (Angın, 2020; Bergin, 1980; Rowatt - Kirkpatrick, 2002; Richards, 2005; Moriarty, 2008). Örneğin bir kişi dinî bağlamda Tanrı'nın sevgi dolu ve şefkatli olduğuna gerçekten inanırken aslında O'nu soğuk ve uzak biri olarak tasavvur edebilir (Hoffman, 2010).

Türk yetişkinlerin Tanrı tasavvurlarının incelendiği bir araştırmada katılımcıların Tanrı tasavvurlarının çocukluk dönemi anılarının önemli bir kısmını kapsadığı görülmüştür. Buna göre yetişkinlerin Tanrı tasavvurlarının antropomorfik bir tarzda olduğu ve erken eğitimciler olan anne-baba ve öğretmenlerin bu tasarımın oluşmasında oldukça etkili olduğu bulunmuştur (Bedir, 2017). Başka bir araştırmada ise katılımcıların Tanrı tasavvurlarının erken dönem çocukluk yaşantılarının yanı sıra ergenlik ve ilk yetişkinlik dönemindeki ilişkilerden de etkilendiği tespit edilmiştir. Bu araştırmada katılımcıların Tanrı'yı algılama biçimlerinde anne, kayınvalide gibi kadın figürlerinin yanında baba, dede ve otoriteyi temsil etme bakımından güçlü bir erkek figürünün etkisinin olduğu görülmüştür. Ayrıca bu kişilerin Tanrı tasavvurları olumlu olduğu kadar olumsuz tasvirlerle şekillenmektedir (Angın, 2021).

Tanrı tasavvurunun çocukluk döneminden itibaren karşılaşılan otorite figürlerinin taşıdığı özelliklerden etkilendiği söylenebilir. Çocuğun gözünde mutlak güç sahibi olan ebeveynler birer otorite figürüdür ve bu otoritenin yerini daha sonra başka otoriteler alabilmektedir (Freud, 1976; Noronha, 2016). Anne ve babaya karşı duyulan sevgi ve korku ile erken yaşlarda hissedilmeye başlanan kutsallık (korkuyla karışık saygı) duygusu arasında önemli benzerlikler bulunmaktadır (Hökelekli, 2011). Burada aynı kişilere karşı aynı anda hissedilen zıt duygular psikanalitik yaklaşımdaki sevgi-nefret ambivalansını anımsatmaktadır (Freud, 2020). Çocukluk yaşantıları başta olmak üzere geçmiş yaşam deneyimlerinden etkilenen Tanrı tasavvuru da sevgi ve korku gibi olumlu veya olumsuz birtakım duygular taşıyabilmektedir. Bu durumda ebeveynle kurulan ilişkide var olan dinamiklerin Tanrı ile kurulan ilişkide de ortaya çıkması olası görünmektedir. Sonuçta bir yetişkinin Tanrı'ya karşı duyduğu pozitif veya negatif hissedişlerin ve O'ndan beklentilerinin kadın/erkek otorite figürleriyle olan önceki ilişkilerinden kaynaklandığı ifade edilebilir.

4. Manevi Danışmanlık Sürecinde Tanrı Tasavvuruna Aktarım ve Karşı Aktarım Kavramları Üzerinden Bakış

Danışma ortamında aktarım, çocuğun ebeveynine karşı almış olduğu tavır ve tutumların incelenmesiyle daha açık hale gelebilmektedir (Fromm, 2019). Psikanalitik gelenekte dinî inançlar ve duygular konusundaki aktarım materyalinin ise çoğunlukla baba

veya anne temsilleri üzerinden modellendiği kabul edilmektedir (Spero, 2017). Örneğin danışma ortamında hayatındaki çeşitli adaletsizliklere öfkelenen bir danışanın Tanrı temsiliinde amcasının güçlü bir rol oynadığı belirlenmiştir. Bu danışan amcasını çelişkili duygu ve düşüncelerle betimlerken, Tanrı'yı kaprisli olsa da büyük ölçüde olumlu ve ödüllendirici bir ilah olarak tasavvur etmektedir (Spero, 2017). Bu tür bir temsilin danışma ortamında danışan-danışman ilişkisinde görünür olması, hatta danışanın Tanrı'ya yönelik duygu ve arzularını danışmanına yönlendirmesi muhtemeldir. Aşağıdaki vaka örneği böyle bir ilişkide Tanrı tasavvuru, aktarım ve karşı aktarımın nasıl ortaya çıktığını göstermektedir:

Peteet danışanını iç içe geçmiş dinî ve bazı duyusal sıkıntılardan kurtarmaya çalışan bir psikiyatristtir. Danışan Tanrı'yı kendisini tanıyamayacak veya ona yardımcı olamayacak kadar uzak olsa da aşkın bir kurtarıcı olarak görmektedir. Bu danışan danışmanı hakkında da benzer düşüncelere sahiptir. Peteet danışanının aktarımının danışmanı tarafından kendisine yardım edilip edilemeyeceği konusundaki şüpheli tavrı olduğunu görebilmiştir. Peteet kendi karşı aktarımını ise danışanının zekâsına, açık sözlülüğüne ve umuduna hayranlık duyması ve Tanrı ile olan ilişkisini önemli bir kaynak olarak görmesi şeklinde tanımlamaktadır. Aynı zamanda kendisini danışanının bireysel ve yarı karizmatik dinî yönelimiyle özdeşleştirirken bulduğunu ifade etmektedir. Süreçte Peteet'in danışanına yardım konusundaki umudu karşı aktarımından beslenmektedir. İlerleyen oturumlarda danışanın sorununa ilişkin bazı iyileşmeler gerçekleşse de danışmanının kendisini uzaklaştırabileceği konusunda şüpheleri devam etmektedir.

Peteet danışma sürecinde Tanrı'nın iyiliğine inandırmak için mücadele etmekte ve bu sırada karşı aktarımı, danışanının inancını teşvik etme çabalarının başarısız olmasının kendisinde oluşturduğu hayal kırıklığı olmaktadır. Ayrıca danışanına yardım etme dürtüsü Peteet'in ilahiyat fakültesini bitirmiş ancak atanamamış olan babasının çocuklarına dinî rehberlik ederken anlayışsız tavırlarından dolayı mahcup hissetme anlarıyla çatışmaktadır. Danışanı adeta şeytanla Tanrı arasında kalmaya ve bu şekilde acı çekmeye devam ettikçe Peteet'in geçmişteki anıları canlanmıştı. Bu durum babasının "çünkü ben öyle söyledim" emrine itaat etme isteğini hatırlatırken ona aksi açıklanamayan deliller karşısında Tanrı'nın iyiliğine güvenmek için verdiği mücadeleyi anımsatmıştır. Bu karşı aktarımın farkında olan Peteet danışanının inancını teşvik ederken sorunları çözümü konusunda ileri gittiğini düşünerek danışanını sadece dinlemeye ve problemin çözümü konusunda karşılaşılabileceği can sıkıcı şeylerle yüzleşmek üzere onu cesaretlendirmeye karar vermiştir. Sonuçta danışan Tanrı ile farklı bir ilişki içeren yeni bir hayat kurmaya ve bunun için gerçekçi adımlar atmaya karar vermiştir. Elbette bu ilerleme psikoterapi etiğine de uygun olarak danışanın kendi iradesi doğrultusunda işlevsel bir Tanrı anlayışı benimsemesiyle gerçekleşmiştir (Peteet, 2009). Burada dinî inanç ve duygularla ilgili sorunları olan bir danışanın danışmanla olan ilişkisinde ortaya çıkan aktarım ve karşı aktarım açıkça görülmektedir. Danışan Tanrı ile ilgili duygu, ihtiyaç ve beklentilerini danışmanına yansıtmaktadır. Danışmanın karşı aktarımı ise kendi geçmişinde yer alan önemli dinî figürler (ilahiyat mezunu olan babası) ve kendi Tanrı tasavvuruyla ilgilidir.

Danışma sürecinde danışmanın manevi konuları bazı sebeplerle konuşmaktan/tartışmaktan kaçınması söz konusu olabilir. Böyle bir durumda danışman danışan tarafından ortak değerler hakkında bilgi paylaşmaktan rahatsız olan uzak bir otorite olarak ya da inançlara düşman olan şüpheli bir bilim insanı olarak görülebilir (McCarthy - Peteet, 2003). Halbuki "Tanrı dostu" bir danışma ortamı dindar bireye dinin içselleştirilmesine yardımcı olan her türlü ruhsal veya aşkın duyguyu muhafaza etme

imkânı sağlayabilir (Spero, 2017). Ancak danışma sürecinde dikkat edilmesi gereken önemli bir konu vardır. Aktarım olayında danışan danışmanına karşı duyduğu hisleri öylesine yoğun bir şekilde yaşayabilir ki bu duyguların danışmanın kendisine mi yoksa danışman tarafından temsil edilen diğer figürlere mi yönlendiğini anlamak zor olabilir (Fromm, 2019). Örneğin danışanın Tanrı tasavvuruyla ilişkili olarak duygu, tepki veya isteklerini danışmanına yansıtması olumlu aktarım şeklinde ise danışmanın narsistik duygularını güçlendirebilir. Olumsuz aktarımda da danışmanın danışanın tepkilerini yanlış yorumlaması muhtemeldir. Danışma sürecinde dinî ve manevi konuların nasıl ortaya çıktığını ve danışanın iyileşmesine katkısının ne olabileceğini anlamak üzere geliştirilen bir eğitim programının önemli bir bölümünde aktarım ve karşı aktarıma odaklanması bu konunun hassasiyetini göstermektedir. Bu eğitimdeki hedeflerden biri danışmaya getirilen dinî ve manevi konularla ilgili olarak aktarım ve karşı aktarımı anlamaktır. Söz gelimi danışman danışanın inancıyla ilgili konulara eğildiğinde danışanın onu sadece artan bir utanç duygusuna yol açan ahlaki bir otorite olarak mı yoksa yaşamının erken dönemlerinde etkisi olan dinî bir figür olarak mı algıladığını tespit etmek zor olabilir. Bununla birlikte karşı aktarım ve etik gibi konuları içeren eğitim programı genel olarak din ve maneviyatla bütünleşen sorunların çözümünde profesyonel yaklaşımın önemini vurgulamaktadır (McCarthy - Peteet, 2003). Danışanın danışmanını bir otorite olarak ya da dinî bir figür gibi algılaması kanaatimizce manevi danışmanlık ortamında karşılaşılmaması daha muhtemel bir durumdur. Çünkü danışman aynı zamanda dinî konulara hâkimiyeti olan bir uzmandır. Bu da danışanın onu diğer dinî otorite figürleri gibi algılamasını sağlarken, Tanrı'nın da içinde olduğu aktarım materyalinin danışma sürecinde ortaya çıkmasını kolaylaştırabilir.

Danışma süresince danışanla danışmanın ilişkisi ortak amaçlara yönelik bir dayanışma ve bağlılıkla yürümelidir (Geçtan, 2017). Başlangıçta danışman danışan tarafından çoğunlukla gizli bir otorite olarak görülmektedir. Ancak zamanla bu duygunun yerini iş birliği yapan iki erişkinin sorumluluğu almalıdır. Bunun için sorunların birlikte tanımlanması, amaç ve yöntemlerin birlikte saptanması gibi çabalar sürecin iyileştirici etkisini arttıran gerçekçi bir algı geliştirme noktasında önemlidir (Doğanavşargil - Vahip, 2003). Yine psikanalitik gelenekte aktarımı yorumlamak, yani danışanın geçmişinde yer alan bir kişinin özelliklerini danışmanına yansıtarak çarpıtma yaptığını açıklamak da danışanın rasyonel bir bakış açısı kazanması için gereklidir.

Psikanalitik gelenekte müdahale yöntemleri arasında aktarımı yorumlayarak yaptığı çarpıtmayı danışana göstermek ağırlıklı olarak değerlidir. Hatta neredeyse diğer bütün prosedürler yorumlama için hazırlık, yorumlamayı güçlendirmek, genişletmek ve daha etkin kılmak içindir (Wachtel, 2011). Bu sayede danışanın tepkilerinin geçmiş yaşantılarından kaynaklandığı ona gösterilmiş, aktarım olayının iç yüzünü anlaması sağlanmış ve bunları bilinçli bir şekilde kontrol altına alması gerçekleştirilmiş olur (Geçtan, 2017). Manevi danışmanlık açısından düşündüğümüzde danışanın Tanrı tasavvuruyla ilgili duygu, istek, tepki ve beklentilerini yansıttığı manevi danışmanın bunları doğru analiz ederek uygun şekilde yorumlaması danışanın yaptığı çarpıtmayı görmesini ve Tanrı ile olan ilişkisinde yaşadığı çelişkili duyguları, manevi gelişimini baltalayan çatışmalı durumları daha gerçekçi bir biçimde değerlendirmesini sağlayabilir. Elbette Tanrı tasavvurunun üzerine şekillendiği geçmiş ilişkiler ve bunlarla ilgili yaşantıların danışma ortamında ele alınması da danışanın sahip olduğu bu tasavvurun temelleri hakkında yeni bir bakış açısı kazanmasında ve Tanrı ile kurduğu ilişkiyi yeniden yapılandırmaya yönelik harekete geçme

kararlılığı göstermesinde faydalı olabilir. Manevi danışman bu süreçte kullandığı dinî/manevi materyalle zenginleştirilmiş müdahale yöntemleriyle danışanına yardımcı olabilir. Bunun yanında danışanla kurduğu ilişkinin bizzat kendisinin de iyileştirici bir etkisi olup olmayacağı sorusuna aşağıda yanıt aranacaktır.

Danışma sürecinde aktarım olayı psikanalitik gelenekte ayrı bir öneme sahipken sonraki dönemlerde danışmanın bir gözlemci ve yorumlayıcı olmaktan daha fazlası olduğu ileri sürülmüş ve ilişkinin kendisine odaklanan, bir kişilik terapiden iki kişilik terapiye geçiş şeklinde ifade edilen yeni bir yaklaşım geliştirilmiştir. Danışmayı öznelerarası alan olarak gören ilişki analizinde açıklayıcı olmaktan çok deneyimsel olmak ve değişimin iki insan arasında geçen ilişkide teşvik edilmesi önemlidir. Psikanalitik düşünce evrilirken aktarım ve karşı aktarım kavramlarının yeniden değerlendirilmesini sağlamış ve zihinsel içgörünün yetersizliği ile duygusal içgörünün gerekliliğini vurgulamıştır. Buna göre danışan-danışman ilişkisinde tepkiler her an iki kişi arasında kurulan ilişki tarafından yeniden şekillendirilir. Danışanın geçmişten gelen ve uzunca zamandır sürdürdüğü eğilimleri odadaki diğer kişinin o anki özellikleriyle ve davranışlarıyla sürekli bir etkileşim ve gerilim içindedir. Bu süreçte danışmanın içtenliği danışanla arasındaki ilişki durumunun ayrıntıları kadar önemlidir. Destekleyici bir ilişki danışana duygusal bir gelişim sürecine girme olanağı vermektedir (Wachtel, 2011). Böyle bir yaklaşımla danışma ortamında Tanrı tasavvurunun sürekli bir değişim içerisinde olmasını öngörmek mümkündür. Bu tür bir ilişki olumlu ya da olumsuz güçlü duygusal deneyimleri uyandırma kapasitesine sahiptir. Herhangi bir ilişkide bile partnerler birbirlerinin dinî temsillerinden etkilenebilirken danışan-danışman ortaklığında ayınsını beklememek için hiçbir neden yoktur (Spero, 2017). Manevi danışmanlıkta iyileştirici güç danışan-danışman arasındaki sürekli etkileşimde yatmaktadır. Böyle bir danışmanlık ilişkisi adeta iki tarafın kendi yaratıcı yetenekleriyle iyileştirici bir hikâye üretmek için yazar oldukları bir şifa etkileşimidir (Jang, 2016).

Danışan-danışman ilişkisinde danışanın Tanrı ile daha güvenli bir ilişki kurmasına yönelik olarak işlevsiz (sert, reddedici, cezalandırıcı vs.) Tanrı tasavvurlarının değişmesi; danışan ile güçlü ve güvenli bir bağ oluşturmaya, danışanı uyumsuz ilişki kurma yollarını bırakmaya teşvik etmeye ve danışanın aktarımı ile danışmanın karşı aktarımı üzerinde çalışmaya bağlıdır. Güçlü bir bağ kurma konusunda danışman sevgi dolu bir ebeveyn ya da bakıcı gibi davranarak danışanın teselli bulabileceğine inandığı bir danışma ortamı için güvenli temeli sağlamalıdır. Bunun için danışanın yaşadığı karmaşayı görmesi, bunları nazikçe takip etmesi ve onun ne düşünüp hissettiğini uygun şekilde kendisine yansıtması son derece önemlidir. Danışanın kendisine ıstırap veren konuları bile rahatlıkla konuşabileceğini bildiği böyle bir ilişki onun Tanrı'yla olan duygusal deneyimlerinde de farklılaşmaya yol açarak acı verici meselelerde Tanrı'ya yönelme konusunda daha istekli ve kararlı olmasını sağlayacaktır (Moriarty vd., 2006). Sonuçta gerçekleşen şey birincil bakıcının sert iç sesinin yerini danışmanın sesinin alması ve Tanrı tasavvurunun yeniden desenlenmesidir. Bu şekilde ilgisiz ve reddedici olan Tanrı tasavvuru empatik ve kabul edici hale gelebilmektedir (Moriarty, 2008). Danışana iyileştirici bir kişilerarası deneyim sunarken aktarım ve karşı aktarım olaylarına odaklanmak da gerekmektedir. Aktarım danışanların çözülmemiş duygularını bilinçsizce danışmana yansıtmasıyken karşı aktarım bu kez danışmanın çözülmemiş sorunlarını temsil etmektedir (Moriarty vd., 2006). Bu noktada danışmanın sahip olduğu Tanrı tasavvuru ve hangi dinî/manevi başa çıkma yöntemlerini kullandığı incelenmelidir. Tanrı tasavvurunun çalışıldığı bir danışma ortamı eğer danışmanın işlevsel olmayan biliş ve davranışlarını ortaya çıkarıyorsa danışmanın

kendisi bunun farkında olmalıdır. Bu durumda manevi danışmanın dini/manevi konulardaki çözülmemiş problemleriyle ilgili yardım alması ve süpervizyon desteği düşünülmelidir.

Sonuç

Ülkemizde yeni bir meslek olarak görülebilecek manevi danışmanlık pek çok yönden hâlâ geliştirilmesi gereken bir hizmet alanıdır. Bunun için manevi danışmanlık uygulamalarının yer verildiği saha çalışmalarının yanında daha hacimli bir literatüre sahip olunması gerektiği açıktır. Bu makalede henüz üzerine yeterince konuşma fırsatı bulunmamış ancak her danışma sürecinde olduğu gibi manevi danışmanlıkta da önemli olduğu düşünülen aktarım ve karşı aktarım kavramları ele alınmıştır. Psikanalitik gelenekte daha yoğun bir şekilde üzerinde durulan bu konu diğer terapötik süreçlerde de göz ardı edilmemekte ve ilgili literatür çeşitli vaka örneklerinin sunulması yoluyla sürekli güncellenmektedir.

Aktarım ve karşı aktarımın sadece danışma ortamında değil günlük hayatta dahi görünür olması konuyu çok daha dikkat çekici hale getirmektedir. Manevi danışmanların ise danışanlarıyla kurdukları ilişkilerinde bu etkileşimden haberdar olmaması düşünülemez. Nitekim, kuvvetle muhtemel her manevi danışman farkında olarak ya da olmayarak aktarım ve karşı aktarım olaylarıyla karşılaşmaktadır. Kimi zaman danışanın Tanrı hakkında konuşurken sözü danışmanına getirmesi ve ona yönelik benzer betimlemeler yapması birçok manevi danışmanın yaşadığı bir durum olabilir. Manevi danışmanın danışanın gözünde dini otoriteyi temsil etmesi bu durumun bir nedeni olabilir. Ayrıca geçmiş yaşam anılarında var olan otorite figürleri ve bu kişilerle kurulan ilişkiler de aktarım için uygun bir repertuar sağlayabilir. Burada danışanın yaptığı betimlemeler bazen olumlu bazense olumsuz olabilir. Böyle bir durumda manevi danışman danışanın davranışlarının geçmiş yaşantılarından kaynaklandığını ona gösterebilmelidir. Çünkü danışan açısından aktarım olayının iç yüzünün anlaşılması danışma sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesine yardımcı olacaktır. Kısacası manevi danışmanın aktarım olayını çözmesi ve aynı zamanda danışman tarafından söylenen iyicil ya da tepkisel ifadeleri üzerine alınmaması önemlidir. Yine bir manevi danışmanın karşı aktarımlarının farkında olması danışma sürecinin bir yardım faaliyetine dönüşmesi açısından gereklidir.

Bu makalede aktarım ve karşı aktarım anlatılırken özellikle Tanrı tasavvurunun mercek altına alınması şüphesiz inanan bir danışanın yaşam alışkanlıklarını düzenleme ve sorunlarına çözüm bulma gibi hususları Tanrı'yla kurduğu ilişki zemininde yapılandırmak istemesiyle ve aktarım olayında Tanrı tasavvurunun önemli bir kaynak olmasıyla ilgilidir. Ancak konuyu genişletebilecek sonraki çalışmalar aktarım ve karşı aktarımın manevi danışmanlık ilişkisinde nasıl ortaya çıktığını gösteren olgu sunumları olabilir. Böylece manevi danışmanlık süreçleriyle ilgili olarak daha fazla materyale ulaşma, bunları yorumlama ve mesleki gelişimle ilgili yol alma fırsatı oluşabilir.

Kaynakça

- Aksan, Karci. *Sağlık Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık: Ankara İlinde Bulunan Bir Kamu Hastanesi Örneği*. Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Angın, Yasemin. "Manevi Danışmanlıkta Müdahale Yöntemleri ve Bir Olgu Sunumu". *9. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi* (12-13 Aralık 2020). Ankara: Online, 2020.
- Angın, Yasemin. *Obsesif Kompulsif Bozukluk Tanılı Hastalarda Dinî Yönelim ve Tanrı Algısı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2021.
<https://ekitap.atauni.edu.tr/index.php/product/obsesif-kompulsif-bozukluk-tanili-hastalarda-dini-yonelim-ve-tanri-algisi/>
- Ayten, Ali vd. *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*. I Cilt. İstanbul: Dem Yayınları, 2016.
- Bedir, Fatma Nur. "Yetişkinlerin Çocukluk Anılarındaki Tanrı İmgisinin Analizi". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16/32 (2017), 717-740.
- Belen, Fatma Zeynep. *Manevi Danışmanlıkta Bibliyoterapi Tekniği ve Uygulanması*. Ankara: Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, 2014.
- Budak, Selçuk. *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2005.
- Cebeci, Suat. *Dini Danışma ve Rehberlik*. Ankara: DİB Yayınları, 2012.
- Danacı, Aysen Esen. "Aktarım ve Karşı-aktarım". *Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 10/3 (2009), 55-58.
- Diñçer, Murat – Ekşi, Halil. "Manevi Danışmanlık İçin Çözülmesi Gereken Meseleler", *Manevi Yönelimli Psikoterapi ve Psikolojik Danışma* ed. Halil Ekşi-Çınar Kaya. 259-268. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2016.
- Doğanavşargil, Özge - Vahip, Işıl. "Terapötik İşbirliği Neden Önemli? Psikiyatrik Yakınması "Olmayan" Bir Aile İçi Şiddet Olgusu". *Klinik Psikiyatri*, 6 (2003), 165-169.
- Düzgüner, Sevde. *Maneviyat Algısı ve Yansımaları*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2021.
- Freud, Sigmund. "The Dynamics of Transference", *The Special Section: Therapeutic Alliance in Psychotherapy Standard Edition of The Complete Psychological Works of Sigmund Freud* ed. James Starchey. 99-108. London: Hogarth Press, 1912.
- Freud, Sigmund. *Musa ve Tek Tanrıcılık*. çev. Erol Sevil. İstanbul: Dergah Yayınları, 1976.
- Freud, Sigmund. *Beş Konferans ve Psikanalize Tolu Bakış*. çev. Kamuran Şipal. İzmir: Cem Yayınevi, 2020.
- Fromm, Erich. *Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları*. çev. Aydın Arıtan. İstanbul: Say Yayınları, 2019.
- Geçtan, Engin. *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Metis Yayınları, 2017.
- Henriksen, Richard vd. "Counseling Students' Perceptions of Religious/Spiritual Counseling Training: A Qualitative Study". *Journal of Counseling & Development*, 93 (2015), 59-69. DOI: 10.1002/j.1556-6676.2015.00181.x
- Hoffman, Louis. "Working with the God Image in Therapy: An Experiential Approach". *Journal of Psychology and Christianity*, 29/3 (2010), 268-271.
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.
- İnal, Salihanur. *Onkoloji Servislerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin Etkisi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Jang, Jung Eun. "The Interactive Play and a Persuasive God: A Psychoanalytic Approach to Re-envisioning Pastoral Care and Counseling". *Journal of Pastoral Care & Counseling*, 70/2 (2016), 136–142.

- Karagöz, Sema. *Manevi İçerikli Grup Rehberliğinin Özel Gereksinimli Çocuk Sahibi Annelerin Dinî Başa Çıkma, Psikolojik İyi Oluş ve Kaygı Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, 2021.
- Kılınçer, Hatice. *Maneviyat Yönelimli Aile Danışmanlığı: Yaşantısal Aile Danışmanlığı Çerçevesinde Bir Model Önerisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, 2021.
- Kızılgeçit, Muhammed vd. *COVID-19 ve Dinî Başa Çıkma Yalnızlık, Umutsuzluk, Hayatın Anlamı ve Kader Algısı Uygulamalı Çalışma*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2021. <https://avesis.atauni.edu.tr/yayin/634b9a20-75cf-4fd1-80bf-cd1767aa0643/covid-19-ve-dini-basa-cikma-yalnizlik-umutsuzluk-hayatın-anlamı-ve-kader-algisi-uygulamalı-calisma>
- Koç, Mustafa. (2016), "Türkiye'deki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları Bağlamında I. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi (2016) Üzerine Bibliyometrik Analizler". *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/2 (2016), 37 – 94.
- McCarthy, Mary K.- Peteet, John. "Teaching Residents about Religion and Spirituality". , *Harvard Review of Psychiatry*, 11/4 (2003), 225-228. DOI: 10.1080/10673220303948
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. *Tanrıyı Tasavvur Etmek*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011.
- Memiş, Hülya. *Manevi Danışmanlık Uygulamalarının Ergenlerin Ergenlik Sorunlarıyla Başa Çıkma Düzeylerine Etkisi*. İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Moriarty, Glendon. "Time-Limited Dynamic Psychotherapy and God Image". *Journal of Spirituality in Mental Health*, 9/3-4 (2008), 79-104.
- Moriarty, Glendon. "Understanding the God Image Through Attachment Theory". *Journal of Spirituality in Mental Health*, 9/2 (2006), 43-56.
- MYK, Mesleki yeterlik kurumu. "Ulusal Meslek Standartları". Erişim 21.04.22. file:///C:/Users/Samsung/Downloads/19UMS0728-6%20Rev%2000%20Manevi%20Dan%C4%B1%C5%9Fman%20(6).pdf
- Noronha, Konrad Joseph. "Influences on God Images of Older Vowed Religious Men". *Counseling and Values*, 61 (2016), 64-79.
- Özoğul, Ayşe. *Manevi Danışmanlık ve Rehberlikte Logoterapinin Uygulanabilirliği*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Peteet, John. "Struggles with God: Transference and Religious Countertransference in the Treatment of a Trauma Survivor". *Journal of The American Academy of Psychoanalysis and Dynamic Psychiatry*, 37/1 (2009), 165–174.
- Richards, Scott. "Theistic Integrative Psychotherapy", *Spiritually-Oriented Psychotherapy* ed. Len Sperry ve Edward Shafranske. 259-285. Washington, DC: American Psychological Association, 2005.
- Rowatt, Wade - Kirkpatrick, Lee. "Two Dimensions of Attachment to God and Their Relation to Affect, Religiosity, and Personality Constructs". *Journal For The Scientific Study of Religion*, 41/4 (2002), 637-651.
- Sami, Waleed vd. "Disenchantment, Buffering, and Spiritual Reductionism: A Pedagogy of Secularism for Counseling and Psychotherapy". *Religions*, 12 (2021), 12/612, 2-16.
- Spero, Moshe Halevi. "Touched by Grace during the Psychoanalytic Hour: the Transformation of a Religious Resistance". *The Psychoanalytic Quarterly*, 77/1 (2017), 283-325. DOI: 10.1002/j.2167-4086.2008.tb00342.x
- Sunat, Haluk. *Freud'un Psikanalizi Kuram, Uygulama, Kültürel Açılımlar*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2020.
- Şirin, Turgay. *Dinî Danışma ve Rehberlik*. İstanbul: Mim yayınları, 2014.

Taşçı, Nurbanu. *Denetimli Serbestlik Tedbiri Altındaki Hükümlülerin Rehabilitasyonu ve Mükerrer Suçun Önlenmesinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri (Dindarlık ve Suç İlişkisi Üzerine Araştırma)*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Thorne, Brian. "The Prophetic Nature of Pastoral Counselling". *Journal of Guidance and Counselling*, 29/4 (2001), 435-445. DOI: 10.1080/03069880120085983

Wachtel, Paul. *İlişkisel Kuram ve Psikoterapi Uygulaması*. çev. Betül Taylan Bozkurt. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2011.

Watts, Richard. "Biblically Based Christian Spirituality and Adlerian Psychotherapy". *The Journal of Individual Psychology*, 56/3 (2000), 316-328.